

SVOBODNA MISEL

GLASILO SLOV. SEKCIJE SVOBODNE MISLI

Uredništvo in upravnništvo Praga-Vinogradi, češko.
 :: izhaja vsak mesec in stane 2'50 K. ::

Koledar svobodomislecev.

1 S u.	1781	H. Mirabeau, francoski revolucionar.
2 Č r.	1838	Leo Gambetta, francoski politik; r. l. 1840.
3 P		Emil Zola, pisatelj.
4 S	1791	spremenjena cerkev sv. Genovefe v Parizu v Panteon.
5 N	1794	obglavljen Danton; 1871 proglašena na Francoskem
6 P		na kmetih komuna.
7 T r.	1808	M. Klácel, češki modroslovec.
8 S u.	1626	angl. modrosl. Bacon Verulamski; u. 1905
9 Č		škof J. J. Strossmayer, znani nasprotnik papeževe nezmotljivosti.
10 P r.	1825	F. Lassalle, ust. nem. soc. demokracije.
11 S r.	1772	španski pesnik Quintana.
12 N u.	1764	Edv. Yoang, ameriški pesnik.
13 P u.	1695	J. Lafontaine, francoski pisatelj.
14 T u.	1778	Sam. Hainicke pedagog gluhonemih.
15 S r.	1772	Geoffroy St. Hilaire, naravoslovec.
16 Č u.	1825	socijalni teoretik Saint-Simon.
17 P r.	1782	Ch. Darwin; u. 1790 Benjamin Franklin,
18 S		severoamerikanski državnik.
19 N u.	1824	pesnik Byron.
20 P	1820	ustanov. red ligvorjancev proti šolam.
21 T r.	1488	Ulrich Hutten, nasprotnik papeštva.
22 S r.	1724	Em. Kant, nem. modroslovec.
23 Č r.	1564	Will. Shakespeare, angl. dramatik.
24 P u.	1824	Volney Konstant., francoski pisatelj.
25 S r.	1599	Olivier Cromvell, angl. politik.
26 N r.	1711	David Hume, modroslovec.
27 P r.	1791	Sam. Morse, iznajditelj brzojava.
28 T	1798	Nap. Bonaparte prvič v Ljubljani; r. 1831 Fr.
29 S		Levstik, pisatelj in kritik.
30 Č r.	1777	Karel Gauss, zvezdoslovec.

Od upravištva. Prosimo vse pt. naročnike Svobodne Misli, da poravnajo zaostalo naročnino za l. 1907. Pri tem omenjamo, da dosedaj še ne moremo pristopiti k čekovnemu prometu vsled malega našega denarnega prometa ter nam tako ni mogoče poslati položnic zlasti vsem onim, ki so si jih pri svoji naročbi na list želeli. — Opozarjamo še enkrat, da naj vsakdo list takoj vrne, ako se ne misli naročiti, ne pa da bi prejemal list celo leto in šele potem vrnil list; dotične bodemo tujali za zaostalo naročnino. — List ishaja vsakega 15. v mesecu in kdor ga ne dobi, naj blagovoli takoj reklamirati, ker pri taki oddaljenosti je prav mogoče, da se list izgubi. Ako pa pridemo kakemu nepostavnemu vračevanju lista na sled, bodemo pa gotovo nastopili skrajno pot proti dotičnikom. Enako naj vsakdo naznani takoj eventualno spremenitev naslova. — Pri tem prosimo vse svoje somišljenike, da naj naročajo in razpečavajo od nas izdano brožuro: Krst sv. Vladimira, one pa, ki so jo že prejeli, da kolikor mogoče kmalu vpošljejo tako mali znesek 55 h. Najboljše je, da se jih v vsakem okraju priglasi več skupaj, ker tako odpade poštnina, nam pa se prihrani mnogo dela.

Primož Trubar in slov. reformacija je naslov nove od nas izdane brošure. Ker se letos slavi njegova 400 letnica, upamo, da si omenjeno brošuro naroči vsak svobodomiseln Slovenec. Dobi se pri našem upravištvu, dalje pri g. Schwentnerju in v Narodni knjigarni v Ljubljani, v Slov. knjigarni g. Gorenjca v Trstu. Stane 50 h, po pošti pet vinarjev več, ako se jih naroči vsaj pet skupaj prevzamemo mi poštno stroške. —

Knjige redakciji poslane: Golosa narodov, ruski spisal Iv. Naživin, od katerega imamo že več del. Pisatelj je dosedaj še malo znan, vendar v bodočnosti se bode gotovo imenoval v zvezi s Tolstojem, apostolom iz Jasne Poljane, kajti Naživin se najbolj odlikuje izmed njegovih pravih naslednikov. Vsa njegova dela preveva vodilna misel, da je treba ljubezni, več ljubezni na svetu. Stavi se ostro proti oficijelni cerkvi, nepotrebnim vedam, proti vsakemu nasilju in vojskam. Priporočamo ga najtoplejše vsem onim, ki so zmožni ruskega jezika.

Svobodna Misel.

izhaja 15. vsakoga meseca ter stane

Za celo leto	K 2:50
za pol leta	K 1:25
za inozemstvo	K 3:50

s poštnino vred.

Pošilja se na željo tudi v zaprtem pismu, kar stane K 4:50.

Vse pismene in denarne pošiljatve prosimo na naslov:

Svobodna Misel, Praga-Vinograd, Češko.

SVOBODNA MISEL.

Glasilo slov. sekcije Svobodne Misli.

Uredništvo in upravnništvo PRAGA-VINOGRADI, Češko.
Izhaja vsak mesec in stane 2 50 K.

Anton Aškerc:

Peter Arbues.

(17. IX. 1485.)

Legenda.

Pride trkat na nebeška vrata
inkvizitor Peter Arbues:
„Odpri, sveti Peter, odpri hitro!
Truden sem od dolge poti, res!“

Ključ zaškriplje težki — in na pragu
plešasti prikaže se vratar,
mane z desno si oči zaspane . . .
Skvaril mu siesto je barbar.

„Kdo si?“ vpraša tujca malomarno . . .
Koliko jih vidi dan na dan
sitnežev, ki silijo v nebesa!
Posel starčku zdi se že neslan . . .

„Kdo si, kaj si? S čim bi bil zaslužil,
kakor misliš, naš si sveti raj?
Brž povej mi, predno ti otvorim
ta-le zlata vrata na stežaj!“

„Peter Arbues sem, mašnik španski!
Torquemadov bil sem pomočnik.
Krivoverce sem sežigal žive.
Torej vidiš, da sem res svetnik!“

„Takšnega še nimaš notri, Peter,
kakrašen sem jaz, to ti povem!
Dvajset tisoč sem sežgal jih živih . . .
Ali vstopiti zato zdaj smem?“

„Kaj sežigal si tam doli, praviš?
Ne zameri, malko sem že gluh!
Star sem že in od prepaha tu-le
tudi mi opešal že je sluh . . .“

Kaj sežigal si, moj ljubi Španec? . . . " "

„Kaj? Ljudi, heretične ljudi!

Žive krivoverce sem sežigal
na grmadah vse življenja dni!

Dvajset tisoč sem sežgal jih, slišiš?

No, zato zaslužim sveti raj!

Ne za večjo božjo čast sežgal sem
krivoverce! . . . Ali slišiš zdaj? " "

„Slišim, slišim!“ pravi sveti Peter

in zamišljen gleda v tla na prag,

praska se po tilniku v zadregi,

reče Špancu: „Ti si res junak!

Žive torej si ljudi sežigal . . .

Izvanreden, hm, slučaj je tvoj . . .

Veš, poprašat grem poprej gospodo . . .

Tu počakaj! Vrnem se takoj!“

Kmalu se povrne sveti Peter

z nebes . . . „Čuj, Jezus, moj gospod,

rekel mi je, da ti žlahtni Španec

prav gotovo svoj zgrešil si pot!

Ker sežigal si na zemlji doli

z veliko gorečnostjo ljudi,

ker te torej, rekli so mi v rajju,

ogenj prav posebno vesel:

Pojdi, Arbues, naravnost v pekel!

Noč in dan tam kuri satan sam.

Tukaj zate bilo bi prehladno . . .

V pekel, Španec! Zate raj je tam!“

* * *

Peter Arbues de Epila (1441—1485) je bil slaven inkvizitor španski. Bil je avguštinec in znani Torquemada ga je postavil za predsednika inkvizicije v Saragozi, kjer je vršil svoje krščansko in apostoljsko delo — ljubezni. Dne 17. sept. 1485 je bil od zarotnikov pri masi umorjen. Casten je bil seveda takoj po smrti kot mučenik in čudodelnik; l. 1661 je bil proglašen za blaženega l. 1867 pa ga je nezmodjivi papež Pij IX. proglasil za svetnika. Znana je V. Kaulbachova slika: Arbues obsoja na smrt krivoversko družino. Bil je eden najstrastnejših religioznih španskih fanaticov, kar priča število njegovih žrtev. L. 1478 je izšla papeška bula o zatiranju „krivovercev“. Glava tega gibanja je bil dominikanski menih Torquemada, spovednik kraljice Izabele. 1480 l. je začela inkvizicija svoje delo, l. 1481 je bilo samo v Andaluziji sežganih na grmadi 2000 žrtev, več tisoč krivoverskih mrličev je bilo izkopanih in sežganih, 17.000 ljudij kaznovanih in do smrti zaprtih. L'lorente, zgodovinar inkvizicije, trdi, da je samo Torquemada s svojo družbo v teku 18 let dal sežgati 10.220 „krivovercev“, 6860 in effigie (kogar niso mogli sežgati živega, so ga sežgali vsaj v podobi) in na razne načine je bilo kaznovanih (orodja za kazni inkvizicije so znana) 97.321 ljudij. Vse po jezuitskem pravilu: Vse v večjo slavo božjo!

Vstajenje.

Na svojem potovanju je prišel apostel Pavel tudi v Atene, staroslavno grško mesto, središče umetnosti in vede, v tedanjem času posebno sloveče po svojih retorskih šolah, kjer so se mladi Rimljani in sinovi slavnih očetov učili govorniške umetnosti. Mišljenje tedanje dobe je bilo zelo razcepljeno, kar spričuje ravno množica retorskih šol, ki jim je glavna stvar bila forma, izraz. Stari bogovi so bili propadli, nanje ni nihče več verjel, spoštovalo se je v njih samo še umetniška dela prejšnjih dob. V življenju sta se uresničevali le dve filozofični šoli: stoiska in epikurejska; prvi so vzeli življenje resno kot problem in so iskali zlate srednje poti med skrajnostmi ter so v tem videli edino pot sreče v življenju, drugi pa so vzeli življenje kot kratek lep trenutek in so se držali pravila: Živiš, torej uživaj.

In v tem času je stal v Atenah tudi tempelj z napisom: „Neznanemu bogu.“

Lahko rečeno, da grška družba te dobe, ki se je še grela v solncu starogrške kulture, ni dala mnogo niti na znane, niti na neznan bogove. Na vsak način pa tempelj „Neznanemu bogu“ že kaže oni prehod, ki se je v tej dobi vršil: prehod v mistiko. Boj s starimi bogovi je bil končan, stali so kot mrtve kamenite sohe brez življenja.

Toda na svetu vedno velja: Le roi est mort, vive le roi! (Kralj je mrtev. živel kralj!)

Doba je iskala novega boga in ga je našla — neznanega. Vsa veda in filozofija, čas in življenje, vse je trdilo, da je bog neznan, da se ga ne da predstaviti.

V tej dobi je torej prišel apostel Pavel v Atene in je javno govoril o evangeliju. Pokristjanjeni Rimljan je bil dovolj previden, da je govoril o evangeliju kot novemu nauku ljubezni, kot principu novega življenskega nazora; in poslušali so ga zamišljeni retorji, stari filozofi, flegmatični stoiki, izžili epikurejci, mladi Atenci. Nauk, ki ga je oznanjeval navdušeni Rimljan iz Palestine, je bil vreden, da se je o njem razmišljalo, saj so vsi čutili praznoto dobe, ki je pričakovala nekaj novega, ki je v svojem hrepenjenju po spoznanju zidala hram neznanemu bogu. Ko pa je Pavel začel oznanjevati o Kristu, sinu božjem, ki je bil križan in je tretji dan vstal od smrti, so mu veleli resni možje: O tem te bomo drugič poslušali.

S tem je bilo zaznamenovano stališče starega klasičnega sveta napram novemu veku: atenski modrijani so radi poslušali novo filozofijo, nove nazore, odklanjali pa so nadnaravne mistične pravljice. Je to popolnoma razumljivo: naravni Jezusov nauk ljubezni, njegova prirodna filozofija, ki je bila zmožna naslikati življenje kot krasno orientalsko bajko, priprosta razlaga: vse to je budilo zanimanje kot nekaj novega, lepega, čistega. Doba sama je pravzaprav prinesla ta nauk kot lek v bolne razmere: družba brez

višjih ciljev je propadala, umirala. Novi glas je torej mogel vzbuditi pozornost vseh posebno višjih krogov, ki so radi filozofirali.

Ni pa ta kulturni svet mogel vsprejeti fantastične pravljice o božjem sinu in o križanju in vstajenju od smrti, kajti takih orientalskih pravljic je slišal že dovolj. Šlo se jim je za nauk, o drugem niso izpraševali. Križanje je bilo v nemirni Judeji takrat pogostno, torej to ni moglo buditi posebnega zanimauja; saj je tudi Sokrat moral — in to v Atenah samih ob času cvetoče kulture izpiti strup, in nihče si ni nič posebnega delal iz tega; glasnikom novih idej se je godilo tako od začetka do danes.

To jih torej ni moglo zanimati, pravljica o smrti in vstajenju božjega sina pa se je pojavljala v mitologiji in raznih misterijah po sto in stokrat.

Ni čuda.

Vsak dan vstaja božje solnce, ogreje in oplodi svet in pade v noč, zapade kakor v smrt in zopet vstane. Večni povrat dneva in noči. In pomlad pride, ozeleni zemlja, razraste se, rodi, dozori in pride zima in vse uniči, vse umrje v nji in po nji pride zopet pomlad: večni povrat življenja in smrti.

Kaj je torej naravnije, nego da se je rodila bajka o bogu, ki je umrl in zopet vstal, ki jo tako pogosto nahajamo v orientalskih verskih obredih (lido-frigijski mit o Atisu, elevzinske misterije i. t. d.).

In tako bi se bilo lahko zgodilo, da bi bil zmagal nauk namesto osebe in zgodovina človeštva bi bila drugačna; toda bili so tu drugi faktorji, ki so odločili za vselej, da je zmagala oseba in ne nauk. Pred vsem je bila doba žejna, žejna nečesa novega, čudovitega, orientalskega: mirna klasičnost se je umikala fantastični romantiki.

Ta želja po skrivnostnem, mističnem, ono hrepenjenje, ki je zidalo hram neznanemu bogu, ona praznost, ki se je hotela napolniti, to so bile sile, ki so hotele od neznanega boga naprej k znanemu, in zato so prav prišle stare židovske bajke, ki se je k njim pripojila oseba Jezusova in tu je nastal svet skrivnostij, nesmislov in nelogičnih zvez, ko se je hotelo za vsako ceno zvezati dvoje, kar je bilo nezdržljivo: evangelij in sveto pismo, ali bolje: stari in novi zakon. Drugo odločilno dejstvo je bilo, da je bil novi nauk že življenska sila mase, ki se je pojavljal že v raznih socijalističnih šolah te dobe. Tu se je kristjanstvo pojavilo v vsej resnici kot praktičen življenjski način bratskega življenja. Toda kot tako je moralo iti s silo proti dobi in s tem je bil uničen glavni princip. Oboje skupaj pa: nagnenje k misticizmu in uresničevanje evangelija v življenju je vedlo k skrivanju v skritih krajih, kar je budilo v javnosti sum. In v tem se je rodila zveza, ki se danes imenuje cerkev ter je ljudstvu dala to, kar je želelo, pravljic in bajk in je zbrala mase na boj zoper stari svet. In ga je uničila. Zmagala je oseba, ne nauk.

Da, katoliška cerkev trdi sama, da je zmagovala zato, ker ji je pomagal bog, torej ne nauk. Od smrti vstali bog je vabil bolj

nego nauk ljubezni in to je postalo usodno. Vsa preganjanja kristjanov so se vršila zaradi onih bajk in pravljic in skrivnosti, in ne zaradi nauka. Židje so šli v boj zoper kristjane, ker niso v Kristu pripoznali svojega odrešenika in rimska vlada je šla v boj proti njim zaradi njih ponočnih shodov, ker se jih je dolžilo, da počenajajo nespodobne reči, ker so se častili razni orijentalški bogovi z nespodobnimi ceremonijami.

Klasični stari svet se je postavil proti novi veri, ker ni prišla k njemu v oni obliki, kakor jo je glasil učenik. In ko je nova vera zmagala nad stari svetom, je bila že zelo različna od one lepe življenjske filozofije, ki je o nji govoril dobrih 200 let preje Pavel v Atenah. To pa zato, ker je oblika dobila prednost pred vsebino, kar je popolnoma odgovarjalo na eni strani fantastičnim nižjim vrstam, ki so hotele boga živo pred seboj, z vsemi bajkami in pravljicami, na drugi strani k retoriki nagnjenim višjim vrstam, ker je bila forma, izraz glavna stvar. Od smrti vstali bog je postal središče kulta, ob njem je vzrastel klerus, duhovščina, cerkev. Oseba je zmagala in je poslej zmagovala nad naukom: Vstajenje od smrti je postalo kot najvažnejša resnica katoliške cerkve, ki najbolj jasno dokazuje božanstvo Kristovo.

Toda naša doba se je v tem srečala z ono dobo helenizma: naša doba sprejema nauk in odklanja pravljice o osebi, kot nepotrebne, nerazumne, nedokazane. In tu se godi v cerkvi isto, kakor se je godilo nekdanj.

Cerkev nikogar ne preganja in ne proklinja zaradi nauka t. j. zaradi načina življenja, ampak samo zaradi osebe, t. j. kako mnjenje ima kdo o Kristu.

Živi kakor hočeš, bodi tiran, morivec, greši po nekrščansko, da le veruješ, je vse prav, nasproti: bodi tudi najboljši človek, če ne veruješ v cerkvene pravljice, si proklet. To pa zato, ker je o s e b a, oziroma cerkveni nazor o Jezusu ona sila, ki cerkev drži in ne n a u k. Cerkev torej brani to, kar varuje njo, brani torej pred vsem božanstvo Kristusovo, kterege kot prvi dokaz navaja vstajenje. En edin zgodovinar, Jud Jožef Flavij, govori o tem, da je Jezus vstal, s par besedami, in še te besede so, kakor je dokazano, ponarajene.

Sočasna doba torej na vstajenje ni verjela in istotako ne veruje naša, tem manj, ker poznamo izvir mita o smrti in vstajenju boga. Ako je to potrebovala ona žejna k misticizmu nagnjena doba, mi tega ne potrebujemo. Mi ne sprejemamo nauka zaradi osebe, ampak zaradi nauka.

Smo kakor modrijani na atenskem trgu. Oseba za nas ni merodajna, ampak nauk. Ne bilo bi toliko prelivanja krvi, ko bi se bilo šlo za nauk in ne za osebo. Ko bi bil božji sin vedel, koliko ljudi se bo zaradi njega poklalo, bi ne bil prišel reševati svet.

Toda to je ravno, pri čemer ostanemo: da je evangelij dosegel ravno nasprotno kakor je učil učenik: zaradi človeka, ki je oznanjal nauk ljubezni, so se vršile najgroznejše vojske, da ne naštevamo vseh tisočev ljudi, ki so jih pomorili njegovim namestniki. In zakaj?

Ker se je šlo za osebo in ne za nauk. In v tem se razločuje nova doba od prejšnje, da sprejema nauk in odklanja osebo t. j. sprejema nauk v bistvu, očiščen od poznejših primesi in osebo priznava v toliko, v kolikor odgovarja zgodovini.

In v tem čutimo novo pomlad ljudstva, novo vstajenje. Padajo stari predsodki o tem, kaj in kako kdo veruje in način življenja stopa v ospredje. Padajo predsodki kot ostanki starih časov. Pravljica o božanstvu nima vpliva na nauk, ki je sam posebi naraven, človeški. Nauk ta obstoji tudi brez cerkve in brez vseh bajk, ki so se mu prinesile. Čutimo v tem prenovljenje človeštva.

Ne v novokristijanizmu, kot ga oznanja veliki Tolstoj, ampak sploh v emancipaciji nauka od drugih priveskov, in s tem v emancipaciji človeka in družbe od one cerkve, ki še danes stavi osebo nad nauk.

Je radost na to pomisliti v tej krasni pomladi. Ljudstvo se premlaja in očiščuje. Pozablja preteklost surovo, krvavo, sovražno.

Pred nami stoji danes visoka, vznešena slika tihega filozofa iz Nazareta. Nežna, poglobljena židovska natura s prijaznim, zamišljenim licem. Kakor da slišimo iz njegovih ust le en glas: ljubezen. In je povedano vse. Zaradi tega se ni treba niti preklinjati niti pretepati.

Za katoliško cerkev je torej nauk o vstajenju odločilen, on drži božanstvo in božanstvo drži cerkev; za nas vstajenje ni in ne more biti dokazano. Tudi za nas nima pomena in ga ne potrebujemo. Nasprotno verujemo v vstajenje človeka in družbe, to je spopolnjenje človeštva na podlagi nauka ljubezni. In to je glavno: kar so uničili boji zaradi osebe, to sedaj popravi nauk, ki ne uči o „vstajenju“, ampak vodi k vstajenju. Vstajamo!

K zadevi profesorja Wahrmunda.

V Avstriji je v poslednji dobi klerikalna moč silno narastla in klerikalci postajajo od dne do dne bolj drzni in brezobzirni. Poseben trn v peti so jim vseučilišča kot središča svobodne vede in prostega znanstvenega raziskavanja.

Vidno znamenje k gonji proti vseučiliščim in njega svobodomiselnim profesorjem je dal Dr. Lueger na zadnjem dunajskem katoliškem shodu. In sedaj se ti napadi na neodvisno vedo ponavljajo. Teh posameznih slučajev pa ne smemo smatrati za posamezne, ampak moramo pribiti, da je to napadanje čisto sistematično, ker pobožna želja rimske kurije in od te komandiranih klerikalcev je, da bi se zatrlo svobodno, moderno znanstvo, da bi ne bila v nevarnosti katoliška „veda“.

Ta zahrbtni klerikalni namen se jasno pokaže pri aferi profesorja Wahrmunda, ki predava cerkveno pravo na pravniški fakulteti

v Inomostu. Ta profesor je bil že dalje časa predmet strastnih osebnih napadov od klerikalne strani, to pa radi tega, ker si mož kot učenjak v svoji stroki upa neustrašeno obelodaniti rezultate svojega znanstvenega raziskavanja in ti rezultati, ki so čisto stvarni in odgovarjajo resnici, ne morejo ugajati klerikalcem. Od tod ta strastna gonja proti imenovanemu učenjaku.

In kot nekaj odgovor na vse osebne napade je predaval prof. Wahrmund na znanstveno popularen način pred mnogoštevilnim občinstvom iz vseh stanov Inomosta o „katoliškem svetovnem nazoru in svobodni vedi.“ Navzoči vladni zastopnik ni nobenemu izvajanju ugovarjal.

To predavanje je potem izšlo v knjigi pod naslovom: „Katoliški svetovni nazor in svobodna veda“ (nemški).

Klerikalno časopisje pa počne nesramno lagati in ostudno napadati predvsem prof. Wahrunda in potem celi svobodomiselnih profesorski zbor. Klerikalni kolovodje prirejajo shode, kjer z ostudnim lažmi hujskajo nezavedno kmetsko maso proti imenovanemu profesorju. Začne se zakulisno intrigiranje, dokler konečno dunajsko državno pravništvo ne zapleni brošure, katere glavne misli hočem podati v kratkem obsegu.

V glavnem se v tej knjigi razmotriva v poljudnem tonu nasprotje med katoliškim svetovnim nazorom in svobodno vedo. Wahrmund govori o katoliškem svetovnem naziranju, toda ne o takem, kot ga je v teoriji vstvarila teologija, ampak razpravlja o tistem katoliškem svetovnem nazoru kot ga ima masa, toraj o praktičnem katoliškem svetovnem nazoru. In tu jasno pokaže, da je ta katoliški svetovni nazor v praktičnem življenju čisto paganski, popolnoma materijalistični. Govori o zlorabi boga od strani ultramontanizma. Masa si predstavlja boga antropomorfično (po svojih idealih); vstvarja si boga po svoji domišljiji in človeški podobi, ker človek neinteligent ne more imeti v bogu idealnih predstav. In Wahrmund pride po tem razmotrivanju do zaključka, da je ta pojem mase za razumništvo nevsprejemljiv.

Nadalje govori o oficijelnem stališču katoliške cerkve do moderne vede. To stališče je jasno podano v silabih papeža Pia IX. in X.; cerkev zametuje moderno vedo, ne more se nikdar z njo sprijazniti in jo proklinja. Omenja kulturno nasilje hijerarhije proti modernistom. On samo konstatira, da se nazori oficijelnega Rima in prava veda ne dajo nikdar združiti. Tu ni mogoče nikdar nikake harmonije. Med katoliško „vedo“ in moderno vedo vlada prepad, katerega absolutno ni mogoče premostiti. To pravijo papeži čisto jasno in odkrito sami v svojih silabih. In kaj je posledica tega? Na vseučeliščih kot središčih vede ni mogoče, da bi obstojala dvojna resnica. Teolog uči drugo resnico, kot pa ostali profesorji stoječi na principu svobodnega znanstvenega raziskavanja. Najnujnejša posledica tega pa mora biti, da se teologično učenje in učenje moderne vede ločita. To se pravi, teologično fakulteto naj se odstrani iz vseučelišč. Klerikalci govore v neki jednakopravnosti. To je zelo neodkritosrčno. Kakšna enakopravnost, pa naj bo to, če

oni sami pravijo, da ni mogoče harmonije med teologičnim učenjem in moderno vedo in slednje sploh ne priznavajo.

Govori tudi o razmerju verstva k vedi. Toraj ne razmerje cerkve k vedi. Podaja filozofijo verstva in dokazuje, da se pravo verstvo in prava veda ne moreta izključevati. Tu naravnost brani verstvo proti racijonalizmu. On je proti boju med vedo in verstvom. Trdi, da verstvo ne bo nikdar izginilo.

Kakor vidimo je ta brožura čisto nedolžna in ne more žaliti pravega verskega čustva, nasprotno ona brani, kakor rečeno, versko čustvo proti materijalizmu. Ultramontancem pa se ne gre za versko čustvo, oni le to versko čustvo nesramno izrabljajo v svoje egoistične namene.

Niti tega ne vedo, da bog, verstvo in resnica ne potrebujejo nikakih policijskih sredstev, s katerimi jih klerikalci hočejo braniti. In še papežev zastopnik pri dunajski vladi je posegel v to zadevo na tako nespreten način, da bo moral najbrž zapustiti Dunaj. Zahteval je, da naj se prof. Wahrmunda odstrani iz vseučilišča; s tem dejstvom pa se je papeški Rim vmešal v notranje zadeve avstrijske države, katere bi njega ne smele čisto nič brigati. No pa kaj se hoče, cerkev pač ne more pozabiti zlatih časov, ko je imela v roki dvojni meč.

Klerikalni kolovodje pa obžalujejo da so vso stvar tako nespretno započeli in vedo, da bodo zopet v parlamentu tepeni moralno in politično.

Mi pa na podlagi tega dejstva zopet moramo konstatirati staro resnico, da med klerikalizmom in svobodomiselnostjo ni mogoče drugega kakor boj na življenje in smrt. Mi hočemo ta boj, ker nam more le koristiti. Očistilo se bo ozračje, pojmi se bodo izkristalizirali, mase se bodo zavedle in temeljito obračunale z črno moro. Bližamo se dobi kulturnega boja, v katerem ne sme zmagati reakcionarstvo. Boj naj živi!

Poglavje o svobodni šoli.

Mladina je naša bodočnost. Ali naj se veselimo bodočnosti? Pogled v šole, kjer se modelira naša bodočnost, nam daje jasen ali neugoden odgovor.

Pod vplivom birokracije, cerkve in kapitalizma šola ni vzgajališče, ampak zavod, kjer se dresira naša mladina za ponižne, vdane sužnje cerkvene in posvetne oblasti. Verouk je prvi in najizdatnejši pomoček za to. Tu se vtepajo mladini v glavo neprebavljivi čudeži in dogme, neverjetne mučeniške zgodbe, paradokсна morala o samozatajevanju in samozaničevanju, neznanstvena razlaga o razvoju človeštva, a skozi ves ta kaos nelogike in kričečih nasprotij se vleče kot rdeča nit tiranska zahteva: ne razmisli, ne razsojaj, ne dvomi, ampak veruj! Potem pride zgodovina. Nepregleden katalog vojsk in uboja. Pretirano povečevanje vladarskih zaslug in ekscentrično oboževanje „junakov, ki so prelivali kri za svojega

vladarja". Razvojne tendence se prezirajo popolnoma in vsak revolucionaren poizkus, s katerim so se hoteli osvoboditi zatirani narodi, se slika kot črn madež v zgodovini človeštva.

Nimamo namena raziskavati, koliko služijo tudi drugi predmeti birokraško-konfesionalni šoli, da doseže svoj smoter. Vsakdo ve to iz svoje izkušnje. Kdor je že pozabil, naj vzame v roko naša ljudskošolska berila in prepričal se bo, ali odgovarjajo zahtevam moderne pedagogike.

Svobodomiselnih starši sicer neradi gledajo to duhomorno dresuro po naših šolah, ampak ne vedo pomoči. Tolažijo se pač s tem, da nam razni antiklerikalni poslanci izvojujejo prej ali slej svobodno šolo. Bili bi preveliki optimisti, če bi pričakovali, da se izvede že skoraj ločitev šole in cerkve. Ali zato ni treba, da položimo roke navzkriž in čakamo ravnodušno, kdaj „se nam zjasne vremena“.

Svobodomislec G. Welker (Wiesbaden) nam podaja v brošuri „Schulrevolution gegen Schulreaktion“ navodila, kako naj starši in otroci sodelujejo v boju za svobodno šolo. Evo nekaj točk:

Moralna dolžnost svobodomiselnih staršev je, da čuvajo svoje otroke konfesionalnega poneumljevanja dokler jim ni mogoče, da bi jih osvobodili verouka. Nadzorujejo naj verski pouk svoje dece, izprašujejo naj o tem, kar so se učili in navajajo naj jih k samostojnemu razmišljanju. Od prvega do zadnjega šolskega leta naj vzgajajo otroke k opoziciji proti vsemu, kar nasprotuje zdravemu razumu.

Treba je najprej razjasniti otroku, da je vera v čudeže nesmisel. Potem, ko čuje v šoli zgodbe o stvarjenju, o rajju itd., mu bo treba povedati, da so to samo pravljice. Tako bo otroku verska ura prijetno razvedrilo, ki mu bo nudilo pravljico za pravljico. Seveda bo otrok kmalu spoznal, da zahteva veroučitelj, naj ima take pravljice za resnico. Ampak če so mu starši dokazali, da živali nikdar nikoli ne govore, da noben človek ne more čarati, ne bo verjel, da je govorila kača v rajju, niti da je delal Mojzes čudeže.

V konfesionalnem pouku se utemeljujejo učencu tudi nravnostni pojmi. Abrahama, Jakoba, Davida, Salomona stavijo mladini za vzgled. Pojasnimo otrokom, da ti močje nikakor ne zaslužijo, da bi jih posnemali v moralnem oziru. Izpodbujajmo deco, da bodo razmišljali o vsaki poedinosti in da bodo o vsem, kar se jim bo zdelo nejasno, nespametno ali nenravno, vpričo vseh součencev prosili veroučitelja pojasnila. Vprašajo naj ga na pr. kako je mogel biti bog tako neusmiljen, da je zahteval, naj mu Abraham daruje sina? Kako je mogel bog blagosloviti Jakoba, ki je bil prevaril očeta, brata in strica? — in tako je še na stotine vprašanj iz biblijske zgodovine, ki jih bodo našli otroci sami, čim smo jih navadili premeriti vsak stavek s kritičnim očesom. Prav tako dajeta tudi katekizem in zgodbe nove zaveze povod neštetim vprašanjem.

Če bi izpraševal tako samo en učenec, bi ga veroučitelj morda še kako utešil, ampak če mu bo deset, dvajset ali še več učencev stavilo zopet in zopet slična vprašanja, ne da bi se dali utešiti s kakršnimkoli bedastim odgovorom — kaj potem? Merodajni

faktorji bodo morali vsekakor napraviti iz tega potrebne zaključke. —

Ustava priznava državljanom svobodo vesti. Ali ta svoboda trpi po naših šolah tiransko nasilstvo. Starši imajo torej po ustavi pravico protestirati proti temu nasilstvu. In to store s tem, da kontrolirajo verski pouk svojih otrok in jim ne puste, da bi se učili stvari, ki ne odgovarjajo zdravemu razumu.

Tako približno Welker.

Nimam dostavljati ničesar kot iskreno željo, da te vrstice ne ostanejo brez uspeha. Ne bodimo svobodomislecí samo v mislih in besedah, ampak tudi v dejanju! — Kdor ne sodeluje za napredek človeštva, živi po nepotrebnem.

Svetovni nazor lajikov.

Na novo nastavše verstvo je spočetka vedno v popolnem soglasju z vedo svoje dobe; ako bi ne bilo, bi se ne moglo razširiti; bilo bi brez cene že za sodobnike ustanoviteljev. V kolikor je verstvo kot živo, se prilagodi duhu dobe, in širečemu se znanstvenemu obzorju. Navadno pa gre to samo do gotove mere. Potem pa nastane nekako okostnjenje, dogmata se vtrde in med vedo in verstvom se odpre prepad vedno globokejši in globokejši, kajti verstvo odreveni, veda pa raste. Primer: katolicizem, njega razvoj do Tomaža Akvinskega, njegovo današnje stanje.

V kako popolni harmoniji je bil katolicizem z vedo svoje dobe za časa sholastike! Takrat je imel v resnici na vsako vprašanje gotov odgovor, naj se je šlo o astronomično, pravniško ali umetniško vprašanje. Danes pa kje je katoliška cerkev, med tem ko je veda mogočno napredovala, ko imamo nova vprašanja in nove odgovore.

Kam naj se obrne moderni človek, išče li odgovora na svoja vprašanja? K vedi! A kaj potem, ako nima veda odgovora na stavljeni problem? Potem pa moramo mirno in pošteno reči „ne vem“ ali „ne vem še dosedaj“.

In verjeti ne smemo nikomur? Ne — nikomur nič?

Lajični nazor na svet, ki se opira edino na znanje ljudstva, ima dragocene prednosti. Kar mi spoznavamo za resnično, velja tudi za naše neprijatelje in nasprotnike. Velja to vedno in povsod na celem svetu. Vede obsegajo resnico za prebivalstvo našega planeta. S tem pa ne trdimo, da je to resnica, kar vsi ljudje spoznavajo, kajti ne moremo reči, da je ljudstvo skupaj nezmotljivo. Vsakdo izmed nas vidi mesec v oddaljenosti par sto m. in vendar to ni resnica. Resnica o oddaljenosti meseca nam podaja astronomija.

Kaj so pravzaprav te vede, katerim tako zaupamo? Je to delo malega intelektualno odlikujočega dela prebivalstva naše

zemlje, toda tako popolno delo, da je mora spoznati in pripoznati vsak človek, ki ima zdravi razum.

Ne more pa mogoče lajični svetovni nazor tudi odreveneti? Nikakor! Vede so v razvoju, v boju proti neznanemu. Naša dolžnost pa je, da sledimo temu razvoju po svojih močeh. Bodimo kolikor mogoče najstrožji pri premostrivanju dokazov in varujmo se tega, da bi smatrali meje svojega osebnega znanja za meje vede sploh.

Kakšno pa je razmerje lajičnega svetovnega naziranja k verstvom? Nikako. Kar mi pripoznamo za resnično, morajo pripoznati tudi ona. Posameznih versteva veda ne more pripoznati, tako imenovano zjednačenje med verstvom in vedo je nemogoče. Kajti veda obsega resnico za celi svet, vera gotove konfesije pa obsega članke, katere le del ljudstva — njeni verniki — za resnico priznava in izdaja. Toda te „resnice“ nimajo zmagovalne resnice znanstvenih resnic. Vsaka konfesija mora priznati za resnico to, kar mi spoznavamo za resnico, svojih dogmat pa nam ne more vsiliti.

Nismo pa revnejši kot „verujoči“. Naša veda dosedaj še ne ve gotovo in natančno, konča li naše življenje s smrtjo, ali smo že živeli pred rojstvom in mnogo drugih vprašanj. Verniki imajo na ta vprašanja gotove odgovore. — Toda, ako se kdo hoče dati preslepiti in poleg tega še dobro plačati, naj isto stori. To je njegova stvar. Mi prenesemo take nerazrešene resnice mirno in potrpežljivo. Naša lastna disciplina nas varuje pred tem, da nas taka vprašanja ne mučijo. Mir! To naj bode naše geslo, dokler živimo na tem planetu.

Kaj priporoča lajični svetovni nazor? Nikdo drugi nima pri tem koristi, nikdo iz tega dobička, ako se njemu prištevamo, kot mi sami. V veliki množini svojih mislij visi vsakdo izmed nas kot pajek v mreži; gorje temu, kdor ima slabo. — Strogo se kaznuje zavračanje našega svetovnega nazora. Cerkev grozi z kaznijo tem, ki se ne glase k njenemu, da, celo svojim členom, ki je ne poslušajo vedno v vsem. Jezuit Schoupe je izdal l. 1899 (!) spis o vicah, v katerem „na podlagi zelo mirne cinitve“ našteva, da si zasluži dober kristjan tekom 20 let: 3 leta 3 mesece in 15 dni vic. To je velika strogost; ne? — Pri nas je še večja. Grehi proti vedi se kaznujejo takoj tu na zemlji na premoženju, zdravju in življenju.

Kako se pride k lajičnemu naziranju na svet? To se ne kupi za denar, ne nauči iz katekizma; pridobi se z delom, z neprestano umornim delom. Za lenuhe in nevedaeže ni. Skoro ni mogoče sicer, da bi vsakdo izmed nas študiral vse vede, toda potrebno je, da si spoznavši posamezne delce ved osvojimo d u h a v e d. Kdor si privoji ta temelj, bode dobro oborožen za vse boje in dobro mu bode na zemlji!

Cenjena gospodična!

Razlika, med starim in novim, je velika in bistvena, dasi se morda na prvi pogled ne vidi. Pravite, da je glavna stvar, kako človek živi in da žive pravzaprav ljudje vedno in vsi enako, dasi imajo različne nazore.

To je res in iz tega se ravno vidi, da je morala (nравnost) nekaj prirojenega, nekaj naravnega in da živeti proti nji se pravi uničiti samega sebe. Vse pa, kar živi, ima v sebi čut sebeohrane, hoče živeti, hoče srečno živeti.

In v tem čutu ima nравnost svoj izvor, ni torej nič nadnaravnega, in zato je jednaka pri starih in „novih“ oz. pri verujočih in neverujočih. „Nравnost se javlja kot zavest življenjskih pogojev.“ Nравen biti je „zavedati se pogojev srečnega življenja“ (Dr. Krejčič). Zato je način življenja na zunanje enak, ker se ta način ravna po prirojenih neovrgljivih zakonih narode, po nравnosti, ki je vodilna sila življenja. In tu že najdemo eno bistveno razliko: veren človek trdi, da so zakoni, po katerih živi, dani od zgoraj, od boga zapisani v srce, mi trdimo, da je zakon ta vzrastel z nami, da se je razvil in spolnil (kar kaže naš popolnejši razvoj), da je to izraz naše volje živeti, da je to prirojena, nepremagljiva sila, ki nas dviga k popolnosti.

Način življenja je lahko enak, ampak nazor je različen in iz te razlike sledi marsikaj. Človek, ki misli, da so vse zapovedi dane samo od zgoraj, dela dobro ne zato, ker je dobro, ampak, ker pričakuje plačila, povračila, sodi o dobrem in slabem s predsodkom in z raznimi oziri (dar 10 k. cerkvi recimo se mu zdi več vreden nego, ko bi jih dal revežu i. t. d.) tako ima pred njim vsaka stvar svojo ceno le z ozirom na boga in brez boga je za njega vse brez cene, svoja slaba dela hoče pa skriti pred bogom, oz. išče zanje odpuščanja zopet pri bogu. Mi vršimo in delamo dobro zato, ker je dobro, smo dobri, ne zato da bi posedli nebeške stolce, ampak da s tem osrečujemo sebe in druge, da rastemo k popolnosti in si ustvarjamo srečno in zadovoljno življenje. Ker nas vodi bratovska ljubezen, ima vsak čin tim večjo vrednost, čim bolj vodi k skupni sreči. Za svoja dejanja smo odgovorni sami in zato skušamo slaba dejanja pred vsem popraviti tam, kjer smo jih izvršili, odpuščanja ne prosimo boga, ampak onega, ki smo mu prizadeli krivico.

Skratka: smo sami sebi namen, t. j. središče našega mišljenja ni bog ampak človek, svoja dejanja ne ravnamo z ozirom na boga ampak z ozirom na človeka in družbo. Vprašanje je sedaj, kaj je boljše, oz. kateri nazor more peljati k večji popolnosti. Kakšne so bile socialne in nравne razmere v času, ko se je vse delalo samo v večjo čast in slavo božjo, — v srednjem in v zač. novega veka — o tem nas uči zgodovina. In kake nравne reči se danes gode pod zaščito istega boga, ker namen posvečuje sredstva, t. j. „ne moremo se ozirati na človeka, kadar se gre za boga“; mi pa vemo, da bog naše skrbi in dela našega ne potrebuje, torej nam je človek

več kot bog: sreča in blagostanje človeštva torej raste s tem, da človek služi sebi in družbi.

Nravno silnejše in trdnjše stoji človek, ki ve, da je za svoje dejanje sam odgovoren in ki se te odgovornosti zaveda. Sam pred seboj se človek ne more skriti in zavest samoodgovornosti bi gotovo povzdignila naš nramni nivo.

Jednako je z odpuščanjem in zadoščanjem. Človek si mora pred vsem sam sebi odpustiti, t. j. zavesti se mora sebe in svojega čina in v tej zavesti najde vzrok svojemu slabemu ravnanju in si določi pot poboljšanja. K temu pelja poznanje človeka in njegovih dolžnosti in ne poznanje boga. In tu je ona velika napaka naše vzgoje, (prav od začetka) da mišljenje otroka osredotoči v nebesa, na mesto na zemljo, da se govori o onem svetu namesto o tem in da se na vsa vprašanja odgovarja tako, kakor da je človekov namen drugod nego v človeku samem. To je torej razlika nazorov, ki pelja tudi k različnemu načinu življenja, kajti iz tega sledi marsikaj.

Je torej bistvena razlika v našem nazoru to, da je naš nazor antropocentričen (t. j.: njega središče in težišče je človek), cerkveni nazor pa je teocentričen (t. j., bog je središče in težišče, namen dela in življenja). Moderni človek danes ve, da je človek ustvaril boga, (namreč onega, ki ga ima cerkev) cerkev uči, da je bog ustvaril človeka. Naravno je, da pelja to spoznanje modernega človeka k poglobljenju verskega čuvstva, kajti človek naše dobe je danes višji nego cerkveni bog (se ne maščuje, ne preliiva krvi i. t. d.). Iz istega nazora sledi n. pr. to, da moderni človek ne moli. Namesto molitve je nastopilo delo. Molitev je proč vržen čas; ne tajimo, da človek potrebuje počitka, tihega premišljevanja, toda prostor za to mu nudi pred vsem lepa priroda, vznešeni večer, jasno jutro, zvezdna noč in ne zaduhli prostori cerkvenega zidovja. Molitev, ceremonije in prazno klepetanje smatramo za odveč, ker človeku nič ne koristi in bogu tudi ne: Edino, s čimer pospešimo svojo in drugih srečo je delo. Ono množi sile, ono plača trud z uspehom. Delo tvori kulturo, napredek, blagostanje.

Zato smo zoper ljudi, ki si z molitvijo služijo kruh „kdor ne dela, naj tudi ne je,“ pravi sv. Pavel in to bi zelo veljalo onim ljudem „ki žive od oltarja“.

S tem, da je modernemu človeku delo postalo kot maksima življenja, in je zapustil zaduhle cerkve in dolgovezne molitve, (v tem oziru, kakor veste, so zelo praktični budisti, ki imajo molitvene mline na veter; stvar je gotovo cenejša, nego pri nas), s tem je dokazal, da veruje v svojo silo in ne v višjo pomoč. In s tem pridem k oni besedi, ki jo rabimo pri nas tako pogosto: božja volja. Božja volja za nas ne eksistira, eksistira samo še naša volja. In v tem je oni korak od udanosti in ponižnosti k samozavesti in sili, ki nam je tako manjka. Kajti pri nas na Slovenskem je danes vse božja volja. Če sije solnce, je božja volja, če gre dež, je božja volja, če kdo umrje, je božja volja, če je živ, je božja volja, sploh: vse, kakor je božja volja. In če vzamejo Nemci par

vasij: kakor je božja volja, če ljudstvo strada, dočim se v favrovžih dobro maste: kakor je božja volja, če bo jutri grunt prodan zaradi slabega gospodarstva: kakor je božja volja. Smo posamezni taki, in cel narod je tak, zato ne čutimo svoje sile, ker nimamo svoje volje.

Moderni človek ne čaka, da mu vlada božja volja, ampak vladata hoče sam, zato dela in razumno urejuje razmere družbe tako, kakor je uspešno posameznemu in skupnosti. Sile, ki so silnejši od njegovih, pozna kot prirodne in naravne pojave, ki jih skuša z vedo obvladati, jednako ne prepušča, da določujejo usodo drugi, ampak posega v javno življenje z odločno roko.

Še v nečem vidim važno razliko med starim in novim: nazor na človeka. Začeli smo ljubiti sami sebe, cenimo človeka visoko, da prerokujemo v njem boga bodočnosti. Če primerjate, kako se je gledalo na nižje ljudi pred časom in zdaj, kaka razlika. Koliko več se danes ceni življenje tudi najrevnejšega človeka nego prej. Tu naj pridejo oni, ki pravijo, da moderni nazor prinaša boj, sovraštvo, нравni propad, da je protikrščanski. Cenimo danes sebe, cenimo človeka, spoznali smo njegovo dostojanstvo. Zato ga danes ne postavljamo v službo tujim bogovm, ampak, kar dela, dela zase, zato se danes ne valja v prahu pred kamenitimi oltarji, ampak stoji ponosno iz oči v oči nasproti vsem ugankam življenja. Dobiva danes človek več samozavesti, več sile, več smisla zase in za družbo. In družba se bolj in bolj zaveda svojih dolžnosti, bolj in bolj se osvobojuje nadležnih jarmov, ki jih je naložil nanjo neusmiljeni čas v imenu vladajočega boga. Danes hoče vladati družba tako, da bo v nji omogočen razvoj vsakemu posamezniku, da se razvijajo in množe posamezne in skupne sile.

To je razvoj bodočnosti in napredek dobe. Veseli me, ako sem Vam vsaj v glavnem označil nekatere bistvene razlike med starim in novim (naravna in nadnaravna нравnost, človek in bog, delo in molitev, naša in božja volja, človek in družba) in s tem Vam dokazal, da nosi moderni nazor v sebi vse prvine boljšega in višjega človeka, da se razvija po njem človek k večji popolnosti in družba k splošni enakopravnosti in blagostanju. Le s poznanjem samega sebe in resničnega sveta okoli sebe more rasti sila človeka, kajti edino temu delu je namen človek in družba bodočnosti.

KRONIKA.

V Nemčiji je l. 1905. prestopilo 9339 katoličanov v protestantizem in le 773 protestantov v katolicizem. Pohlevna želja hierarhije, da bi bil kterikrat „le en hlev in en pastir“ na katoliški podlagi, se pač ne bo nikdar uresničila. Pač pa govore dejstva prepričevalno, da bo enkrat „en hlev in en pastir“, toda na temelju človekoljubnega svobodomiselnega svetovnega nazora.

Meseca maja bo praznoval občan Jeglič desetletnico svojega škofovanja. Ob tej priliki in pod tem geslom so poslali

svobodomislci v Novi vasi pri Žireh za fond semeniščnikov K 3·27. Dalje g. A. M. iz Ljubljane K 1·50, Fran Možina iz Sel K 1.— namesto za ofer za novo cerkev. — Za fond S. M. je poslala gdč. A. K. K 1.— Hvala iskrena! Da bi našli mnogo posnemovalcev ob tej priliki!

„Mladost“ se imenuje najnovejši klerikalni list za mladino. Takoj prva številka pokaže svoje jezuitsko lice. O svobodomislecih poda jako eksotično definicijo. Trdi, da je svobodomislec tisti, pri katerem je $2 \times 2 = 5$. Podobne naštevanke pa se le prav radi poslužujejo mnogateri duhovniki pri raznih računih, katere mora plačati revno ljudstvo.

Zvezda-vodnica svobodomislecev je resnica. Proti tej ni mogoč pošten boj. Zato se pa „Mladost“ hoče ravnati po jezuitskem receptu, namreč da se ljudi, ki se bore za resnico in prosveto pobija z grožnjami in ovaduštvom. Grožnje, denunciacije, denar to je orožje, s katerim si skuša nemoralni klerikalizem pridobivati tal.

3000. Češko učiteljstvo si je ustanovilo posebno obrambno društvo, ki ima namen braniti in ščititi po klerikalnih denunciacijah preganjane učitelje. Društvo obstoja 6 let in je imelo mnogo dela, kajti imelo je v tem času čez 3000 slučajev klerikalnega denuncianstva.

Izobčenje. Papež je z velikim izobčenjem izključil iz cerkve dva znamenita teologa sedanje dobe: francoskega teologa Loisy-a in nemškega teologa Schnitzerja. Oba zaradi modernizma. Veliko izobčenje je grozna cerkvena kazen, kajti takega izobčenca se morajo vsi ogibati. Ker pa ne živimo več v srednjem veku, se daues nad takimi strašočimi anahronizmi, ki prihajajo iz jezuitskega Vatikana, nihče več ne vznemirja in oba moža budita v kulturnem svetu zasluženno spoštovanje, da sta vstrajala na svojem prepričanju in s tem dokazala, da nazori, ki jih danes podaja pozitivna veda, so silnejši in zmagovitejši, nego rimske dogme, kletve in izobčenja. Schnitzer je dobil mesto na univerzi v New-Yorku. „Zdrav nazor, ki ga oznanja spočetka le en drzen mislec je najprej nazor male manjšine, potem močne manjšine, nazadnje večine ljudi. In tako gre napredek naprej, da se šolarji smejejo temu, kar se je zdelo še dvomljivo Bakonu in vaški kaplan se čudi nestrpnosti in nazadnjaštvu bivših cerkvenih učenjakov,“ pravi Macauleur.

Klerikalci o Trubarju. Slovenec z dne 7. marca piše: Ko bi bili Slovenci postali protestantje, bi bilo danes le še par hribovskih vasij, kjer bi se slovensko govorilo. . . Za par sežganih biblij in postil smo dobili katoliško kulturo, imeli smo Vodnika, Slomška. . . Mi trdimo nasprotno: ko bi ne bilo one živahne kulturne dobe, ki jo imenujemo naša reformacija in je trajala le 50 let, bi se bile meje Slovencev ožile, kakor so se ožile pred reformacijo, odkar je tuja katoliška cerkev zavladala po slovenskih pokrajinah, kajti ona ni mogla imeti interesa na prosveti ljudstva in napredku naroda; poslužila se je narodnega jezika šele tedaj, ko se je morala braniti. In tudi danes je klerikalcem narodnost samo sredstvo, da dosežejo svoj namen: vlado nad narodem. . .

Škof Hren ni sežgal samo par biblij, ampak je uničil vse slovenske knjige, kar jih je dobil v roke, torej celo kulturno delo. Ko bi se bila slovenska kultura razvijala naprej, kakor se je začela v reformaciji, bi bili mi ob času Vodnika stali že mnogo više in bi bili drugače razumeli dobo, Ilirija bi bila za nas drugačnega pomena in Slomšku bi ne bilo treba šele premišljati, ali naj imajo Slovenci utrakvistične ali slovenske šole in tudi na svoji vizitaciji bi ne bil zapisal značilne besede, da je vse eno, če govorimo slovensko ali nemško, ker bomo v nebesih itak vsi angelski jezik govorili. Slovenski narod bi imel Vodnike in Slomške tudi brez katoliške cerkve in še mnogo več. Kaj nam je bil Trubar in reformacija, smo dovolj, jasno označili v svoji brošuri „Primož Trubar in naša reformacija“. In treba je, da narod izve, kaj je imel in kaj bi danes bil, da mu ni cerkev namestu „par biblij“ poslala katoliške kulture.“

Combes o katolicizmu. V N. Fr. Presse je priobčil Combes temeljit članek o preteklosti in bodočnosti katolicizma. Katolicizem, pravi, so pri nas, kakor povsod, (namreč na Francoskem držale tri sile: organizacija hierarhije (duhovščina) podpora kraljestva (vlada) in nevednost, ali kakor se pravi: „vera“ mase. Prve dve sili sta na Francoskem padle, tretja pada. Eno je uničila republika, drugo ločitev cerkve od države, tretjo uničuje ljudska prosveta. In ker se ta prosveta množi sama po sebi, podpirana od vseh slojev, ni dvoma, da pade tudi nevednost ljudstva, oz. ona vera, ki služi cerkvi in ne ljudstvu. S tem bo katolicizem brez življenjske sile in pot na Francoskemu mu bo za vselej zaprta. Combes trdi, da sta radikalni in socijalni tisk izvršila $\frac{3}{4}$ prosvetnega dela. Vse to nam kaže pot naprej, pot dela, ki mora roditi uspeh.

21. sušca se je vršil protestni shod praške češke in nemške sekcije S. M. radi zadeve Wahrmondove in radi tega, ker je bil svobodomiselni učitelj K o n e č n ý po nedolžnem vsled klerikalnih intrig od službe suspendiran.

29. sušca se je vršil vseučeliščni protestni shod praškega češkoslovanskega dijaštva radi odlašanja ustanovitve drugega češkega in ostalih slovanskih vseučelišč. Slovensko dijaštvo je vzajemno z ostalim slovanskim dijaštvom ogorčeno protestiralo proti postopanju slovenske delegacije v proračunskem odseku radi slovenskega vseučelišča. Vseh naših nevspehov na tem polju so krivi klerikalci, ki sedaj zastopajo slovenski narod v parlamentu. Oni so protikulturna stranka, ki se boji vseučelišča kot kulturnega središča, ker se boji moderne vede in ima strah pred pravo ljudsko izobrazbo. Radi tega je slovenski referent v imenovanem odseku podal le pro forma neko nedolžno izjavo glede slovenskega vseučelišnega vprašanja. V isti sapi pa je fanatično nastopil proti profesorju Wahrmundu in se gorko zavzel za nespretnega zastopnika rimske kurije na dunajskem dvoru. „Slovenski“ klerikalci nečejo slovenskega vseučelišča, pač pa se navdušujejo za katoliško nemško vseučelišče v Solnogradu.

Krščansko soc. zveza za Štajersko je našla nov vir dohodkov za svoje ogromne stroške, ki jih izda za „ljudsko izobrazbo“. Da bo mogla ustanavljati knjižnice in prirejati igre, je na svojem obč. zboru soglasno sklenila zveza prirejati romarske vlake v Marijino Celje in na Brezje in drugam, ter dobiček teh vlakov porabiti za „ljudsko izobrazbo“. Bajka: Neki kralj je hotel pokazati veliko ljubezen do svojega ljudstva. Zato je dal napraviti veliko javno pojedino, kjer je sam blagovolil jesti pri prvi mizi in se je pokazal celokupni presrečni množici. Hlapčevsko ljudstvo je bilo tako srečno pri pogledu na svojega gospoda, da je drugič samo prineslo skupaj vse potrebe za pojedino, samo, da bi spet smelo jesti pred kraljevskim obličjem. Prinesli so mnogo več, nego se je potrebovalo, in kralj in njegov dvor se je imenitno gostil na stroške zaslepljenega ljudstva. Kralj ni vedel, kako bi poplačal ljudstvu njegovo ljubezen in udanost in mu je v svoji neskončni ljubezni in dobrotljivosti poslal svojih in svojega dvora pomij in odpadkov, ki jih je presrečno ljudstvo uživalo z nebeško sladkostjo. Nato smo se spomnili pri tem: Najprej poneumljevauje in izsesavanje naroda na božjih potih, potem se mu da zato doma par svetih in brumnih knjig, zaigra se kmet in fonograf (ki je podoben kraljevskemu dovtipu o predobrem ljudstvu) nazadnje neizogibna „Sveta Neža“, potem še poročilo: pri nas napredujemo etc. in sreča ljudstva, ljudska izobrazba je tu. Taka je danes naša kulturna ječa.

Ruska cerkev. Kakor znamo, je ruska cerkev izobčila slavnega filozofa in pisatelja Leva Tolstega, zaradi njegovih naukov. V Petrogradu se je sestavil poseben komite (ki pa še ni dobil carskega potrjenja), da bodoče leto proslavi osemdesetletnico enega največjih sinov sodobne Rusije. Sveti sinod je hotel izkazati Tolstemu veliko milost, češ da ga sprejme nazaj v cerkev, če se odpove svojim naukom. Seveda je Tolstoj tako milostno ponudbo odklonil, kajti svoje misli o cerkvi in hierarhiji je Tolstoj že zdavnaj povedal in je oboje zavrgel kot nekristjansko. Ob istem času je izdal sedaj ruski duhovnik, poslanec Petrov pismo ruskemu sv. sinodu, kjer v imeu mnogoštevilne nižje duhovščine govori proti cerkvi. Kakor znano je v Rusiji cerkev še mnogo ožje zvezana z državo kot pri nas, kajti car je ob jednem papež. Vse tiranstvo absolutizma, preganjanje, moritve i. t. d. vse to se vrši torej ne le v imenu države, ampak tudi cerkve in vere. Naravno je torej ruska duhovščina najboljša agitatorična sila absolutistične vlade. Duševni nivô in življenje te duhovščine je znano. Petrov se obrača v svojem pismo proti izprijeni in nevedni duhovščini in proti zlorabi duhovščine ter proti zlorabi vere, v ktere imeu se gode umori, kazni etc. Sveti sinod je zabranil Petrovu vršiti poslaniško dolžnost. Toda njegova prepoved ni obveljala. Petrov ima za seboj nižjo duhovščino in tudi ljudstvo. Ideje Tolstega, ki so že pol stoletja odmevale po Rusiji, so našle povsod mnogo odmeva in pričakovati je, da bližnji časi prinese poleg političnih tudi važne verske prevrate.

V „*Internationale Wochenschrift*“ se je oglašil proti papeževi encikliki znameniti berlinski teolog Dr. Harnack in berlinski univ. prof. Paulsen. S tem je za enkrat zaključena debata o encikliki, mnenje nemških učenjakov napram Rimu, papežu in encikliki je jasno povedano. Nobena resnica se ne sme bati svobodnega raziskavanja, ker sicer je piškava nje vrednost. Ako je torej cerkev in nje nauk čista božja resnica, se ne sme bati vede. Prof. Harnack povdarja, da je značilno in veselo znamenje časa boj zaradi enciklike, kajti daje mnogo perspektive za bodočnost. Prof. Paulsen pa še enkrat povdarja, da je le dvoje mogoče: ali da se sprejme enciklika in se s tem teologija izključi z univerze ter se zapre v svoje seminarje, ki jih pa država in prisiljena podpirati — ali pa da se enciklika ne sprejme in bo svobodna veda določila pot bodočnosti.

Enciklika bo za vse čase ostala eden najbolj žalostnih dokazov umirajočega papeštva, kajti braniti se in skušati rešiti se s tem, da se zabrani preiskavanje resnice, to je že pol kapitulacije. Kdo se boji preiskave, ima slabo vest. Zadnji pojavi na nemških univerzah v Monakovem in Bonnu (v Bonnu je bilo prepovedano prof. zgodovine predavanje o pristnosti svetnikov) dobe gotovo še mnogo odmevov. Zadnji čas piše o modernistih: „Modernist ni več kristjan zato tudi Kristjan ne more biti modernist“. Prepričani smo, da je nasprotno res in vemo: da so bili sežigani, mučeni, preganjani čistejši kristjani, nego oni, ki so sežigali, mučili, preganjali. Ko bi Kristus nastopil danes, bi bil modernist, kakor je bil tudi v resnici modernist svojega časa, kajti kristjanstvo ne obstoja v veri gotovih dogem in naukov, ampak v načinu življenja — in to je glavno.

Poslušajte zagotavljanje ljudij: Nič ni tako gotovega, kakor njih verski nauki. Poglejte njih življenje: komaj najdete da se kje i v najmanjšem nanje opirajo.

Hume.

Požnati Boga se pravi, klanjati se mu.

Seneca.

Nevednost je mati pobožnosti.

Biti filozofični skeptik je za izobraženega človeka prvi in najvažnejši korak na pot k pravemu, vernemu kristjanstvu.

Hume.

Ko je Hiero vprašal Simonida, kaj je bog, si je ta izprosil en dan pomiselka, drugi dan dva dni in tako je podaljševal svoj rok tako dolgo, da ni nikdar odgovoril.

K nekemu gospodu je prišel duhovnik in ga silil, naj se da „previditi“ pred smrtjo. „Kaj,“ je rekel gospod, „priprosta ricmaujska starka umira mirno brez vas, in jaz naj bi iskal vaše pomoči!“